

---

**КАРАР  
РЕШЕНИЕ**

5 июль 2018ел

№1-34

«Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының  
Буа шәһәре муниципаль берәмлеге уставы турында»

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»  
2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан  
Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәгә 45-ТРЗ номерлы Татарстан  
Республикасы Законының 7 статьясы, Буа шәһәр Советы карар кабул итте:

1. Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Буа шәһәре муниципаль берәмлеге  
Уставын әлеге карарга 1 нче кушымта нигезендә кабул итәргә.

2. Үз көчен югалткан дип танырга:

- Буа шәһәр Советының 2014 елның 12 мартындагы 1-33 номерлы карары;
- Буа шәһәр Советының 2015 елның 21 маендагы 1-45 номерлы карары;
- Буа шәһәр Советының 2016 елның 01 мартындагы 1-6 номерлы карары;
- Буа шәһәр Советының 2016 елның 12 декабрдәгә 3-14 номерлы карары;
- Буа шәһәр Советының 2017 елның 9 августындагы 2-22 номерлы карары;
- Буа шәһәр Советының 2017 елның 15 декабрдәгә 2-28 номерлы карары

3. Әлеге карар гамәлдәгә законнарда билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

4. Әлеге карарны законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә жибәрергә.

5. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны үздә калдырам.

Буа муниципаль районының Буа шәһәре башлыгы

М.А. Жаббаров

Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Буа шәһәре муниципаль берәмлеге уставы

## **I БҮЛЕК. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР**

### **1 статья. Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Буа шәһәре муниципаль берәмлегенә исеме һәм хокукый статусы**

1. Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Буа шәһәре муниципаль берәмлегенә шәһәр жирлеге статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме – Татарстан Республикасы Буа муниципаль районының Буа шәһәре муниципаль берәмлеге (алга таба-Жирлек).

3. Буа шәһәре муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасының Буа муниципаль районы составына керә.

### **2 статья Жирлекнең территорияль төзелеше**

1. Жирлек территориясе составына Буа шәһәре торак пункты керә.

2. Жирлекнең административ үзәге-Буа шәһәре.

3. Жирлек чикләре «Буа муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 17 – ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек составына милек формасына һәм максатка карамастан жирләр керә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

### **3 статья. Жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга халыкның хокукы**

1. Жирлектә жирле үзидарә жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм жирле үзидарәнең башка органнары аша Россия Федерациясе гражданны тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфай хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә турыдан-туры һәм үз вәкилләре аша бертигез хокукларга ия.

Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Гражданныр турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затларына мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары һәркемгә үз хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук гражданныр тарафыннан жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында башка тулы һәм дөрөс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән даими рәвештә гражданнырга Жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәт күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр челтәрен үстерү, социаль ташламалар турында, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими мәгълүмат бирәләр.

6. Гражданныр, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) дөгъва белдерергә хокуклы.

### **4 статья. Жирлек жирле үзидарә органнары структурасы**

1. Жирлек советы, Жирлек башлыгы, Жирлекнең Башкарма комитеты, Жирлекнең Ревизион комиссиясе һәм әлеге Устав нигезендә төзелә торган башка органнар жирле үзидарә органнары структурасына керә.

2. Жирлек жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

### **5 статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре**

1. Жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) Жирлек жирлегенең бюджет проектын төзү һәм карау, Жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп торуну гамәлгә ашыру, Жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлектәге салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) Жирлек муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итүне, су чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру;

5) жылылык белән тәмин итү системасының бәя зоналарында жылылык белән тәмин итү системасын үстерү, аның ышанычлылыгын һәм энергетик нәтижәләлеген арттыру өчен кирәкле жылылык белән тәмин итү объектларын төзү, реконструкцияләү һәм (яисә) модернизацияләү буенча бердәм жылылык белән тәмин итүче оешма тарафыннан «Жылылык белән тәмин итү турында» Федераль законда билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жылылык белән тәмин итү схемасында билгеләнгән гамәлләрне башкаруга муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

6) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлегә һәм аларда юл хәрәкәте иминлеген тәмин итү, парковкалар (парковка урыннары) эшчәнлеген булдыруны һәм тәмин итүне кертәп, жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышын муниципаль тикшереп торуну гамәлгә ашыру, юл хәрәкәтен оештыру, шулай ук автомобиль юлларыннан файдалану һәм законнар нигезендә юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру

7) Жирлектә яшәүче һәм аз керемле гражданның торак урыннарга мохтаж торак урыннары белән тәмин итү, муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуну оештыру, торак төзелеше өчен шартлар тудыру, муниципаль торак контролен гамәлгә ашыру, шулай ук жирле үзидарә органнарының торак законнары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру;

8) халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру;

9) террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук жирлек чикләрендә террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу;

10) жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калу һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

11) Жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижәләрен кисәтүдә һәм юкка чыгаруда катнашу;

12) Жирлек торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

13) Жирлектә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

14) халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, Жирлек китапханәләренең китапханәләр фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәмин итү;

15) Жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәт күрсәтүләре белән ял итүне оештыру һәм тәмин итү өчен шартлар тудыру;

16) Жирлек милкендәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрен) саклап калу, алардан файдалану һәм аларны популярлаштыру, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарих һәм мәдәният ядкарьләрен) саклау;

17) Жирлектә традицион халык сәнгать ижатын үстерү өчен шартлар тудыру, халык сәнгать һөнәрләрен саклап калуда, торгызуда һәм үстерүдә катнашу;

18) Жирлек территориясендә физик культураны һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

19) Жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына иреккә керүен тәмин итү дә керә;

20) Жирлекнең архив фондларын булдыру;

21) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым-аерым жыю) һәм транспортировкалау эшчәнлеген оештыруда катнашу;

22) Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен тикшереп торуны гамәлгә ашыру, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыру, шулай ук Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарыннан, махсус сакланылучы табигать территорияләре урманнарыннан файдалануны, аларны саклауны, торгызуны оештыру;

23) Жирлекнең генераль планнарын, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен раслау, территорияне планлаштыру документларының генераль планнары нигезендә эзерләнгән төзелешкә рөхсәтләр бирү (Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында, башка федераль законнарда каралган очрактан тыш), жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзүне, реконструкцияләүне гамәлгә ашырганда объектлар файдалануга кертүгә рөхсәтләрне раслау, жирлекләрен шәһәр төзелешен проекткаларның жирле нормативларын раслау, жирләрен резервлау һәм муниципаль ихтыяжлар өчен Жирлекләр чикләрендә жир кишәрлекләрен алу, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрактан муниципаль контроль гамәлгә ашыру, биналарны карап тикшерү барышында ачыкланган хокук бозулар турында тәкъдимнәр бирү хакында төгәлләштерелгән.;

24) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, аннулировать итү, урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципаль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге жирле эһәмияттәге юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, гамәлдән чыгару, мәгълүматны дөүләт адреслы реестрында урнаштыру;

25) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

26) территория оборонасы һәм гражданның оборонасы, халыкны һәм территорияне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

27) Жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләрен һәм (яисә) авария-коткару формироваһиеләрен төзү, карап тоту һәм аларның эшчәнлеген оештыру;

28) су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыру;

29) Жирлек территориясендә дөвалау-савыктыру урыннарын һәм жирле эһәмияттәге курортларны булдыру, үстерү һәм саклауны тәмин итү, шулай ук жирле эһәмияттәге махсус сакланылучы табигать территорияләрен файдалану һәм саклау өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру;

30) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

31) Жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

32) Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыру, алардан файдалануның чикләүләре турында халыкка мәгълүмат житкерү;

33) муниципаль урман контролен гамәлгә ашыру;

34) жәмәгәт тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

35) Жирлекнең административ участогында эшләү өчен бина бирү, участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә;

36) «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга ярдәм күрсәтү;

37) Жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләрен башкаруны тәмин итү, ачык аукцион уздыру федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлеге төзү турында шартнамә төзү хокукына;

38) Жирлек чикләрендә коррупциягә каршы көрәш чараларын гамәлгә ашыру;

39) «Дәүләт күчемсез мөлкәт кадастры турында» 2007 елның 24 июлендәге 221-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә комплекслы кадастр эшләрен башкаруда катнашу.

2. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетына жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән Буа муниципаль районының жирле үзидарә органнары белән аларга жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны тапшыру турында килешүләр төзүгә хокуклы.

## **6 статья. Шәһәр жирлегенә жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә шәһәр жирлеге жирле үзидарә органнарының хокуклары**

1. Жирлек жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) Жирлек музейларын төзү;

2) нотариус Жирлектә булмаган очракта кануннарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;

3) югары белем бирүче муниципаль мәгариф оешмалары төзү;

4) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

5) Жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

6) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм Жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәتلәр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру;

7) Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләренә һәм учреждениеләренә мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу

8) муниципаль янғын сагы булдыру;

9) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру.

10) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

11) «Россия Федерациясендә инвалидларның социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре оешмалары тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;

12) федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләренә сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыру;

13) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнарга торак урыннары бирү;

14) Жирлек территориясендә яшәүче хужасыз йорт хайваннарын аулау һәм асрау чараларын күрү;

15) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;

16) инвалидларның физик культурасын һәм спортын, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларны, жайлаштырылган физик культураны һәм адаптив спортны үстерүгә ярдәм күрсәтү.

2. Жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга (аларга «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19нчы маддәсе нигезендә тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләренә, дәүләт хакимияте органнарының компетенцияләренә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән алар компетенциясеннән чыгарылмаган башка мәсьәләләренә, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, жирле бюджетлар керемнәре исәбеннән хәл итәргә һәм түләүләренә өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керткән очракта, хәл итәргә хокуклы.

## **7 статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы**

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

### **8 статья. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре**

Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) Жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, кинәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советындагы Поселение Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

### **9 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу**

Муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне дә кертеп, Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы, Жирлек Советы тарафыннан расланган муниципаль хезмәт турындагы нигезләмә һәм Жирлек Советының муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

## **II БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТУРЫДАН ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТОРМЫШКА АШЫРУДА КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ**

### **10 статья. Халык тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре**

1. Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә катнаша:
  - 1) жирле референдум;
  - 2) муниципаль сайлаулар;
  - 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
  - 4) халыкның чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
  - 5) гражданнар жыены;
  - 6) гражданнарның хокукый инициативасы;
  - 7) территориаль ижтимагый үзидарә;
  - 8) гавами тыңлаулар;
  - 9) гражданнар жыелышы; ижтимагый фикер алышулар;
  - 10) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
  - 11) гражданнардан сораштыру;
  - 12) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатъләре;
  - 13) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләр.

### **11 статья. Жирле референдум**

1. Жирле референдум жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә турыдан-туры халык тарафыннан хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум «Россия Федерациясе гражданнары сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ

номерлы Татарстан Республикасы Законнда «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, Поселениенә бөтен территориясендә уздырыла.

Жирле референдумда катнашу өчен гражданның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе федераль закон һәм аның нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясе субъектлары законнары белән билгеләнә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны Жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданны катнашырга хокукы. Россия Федерациясе гражданны жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш бирү юлы белән катнаша.

4. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар Жирлек советы тарафыннан түбәндәгә инициатива белән кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданны;

2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка иҗтимагый берләшмә;

3) Жирлек Советы һәм Башкарма комитет җитәкчесе алар тарафыннан бергә күрсәтелгән Поселения Советы.

5. Гражданны, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдум билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар җыю тора, аларның саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкил итәргә тиеш, ләкин 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек Советы һәм Жирлек Башкарма комитеты җитәкчесе тарафыннан бергә чыгарылган референдум уздыру инициативасы Жирлек Советы карары һәм Жирлек Башкарма комитеты җитәкчесе карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы жирле референдум үткәрү инициативасы белән чыгу турындагы документлар Халык советына кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдум билгели.

Жирле референдум Жирлек советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданның, сайлау берләшмәләренә, жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарының, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясенә яисә прокурорның мөрәҗәгатә нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум Поселение сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны уздыруны тәмин итү Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә башкарма органы яисә жирле референдумны үткәрүне тәмин итү суд тарафыннан йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү йомгалары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар Жирлек территориясендә мәҗбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яисә жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешү нигезендә тәмин итәләр.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль законнар нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

## **12 статья. Муниципаль сайлаулар**

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә яшерен тавыш биреп, жирлек Советы депутатларын сайлау максатларында уздырыла.

2. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көненә 18 яшькә җиткән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданы сайланьрга мөмкин.

3. Муниципаль сайлаулар Жирлек советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар тавыш бирү көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар кабул ителгән көннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында рәсми басылып чыгарга тиеш.

Вакытыннан алда сайлаулар билгеләгәндә әлеге статьяда күрсәтелгән сроклар кыскартылырга мөмкин, әмма кимендә өчтән береннән дә киметмичә.

Федераль законда билгелэнгән очрақларда муниципаль сайлаулар Жирлек яисә суд тарафыннан сайлау комиссиясе тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны эзерләү һәм уздыру сайлау комиссияләренә үз компетенцияләре чикләрендә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгелэнгән тәртиптә уздырыла.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлау округына сайлаучылар вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелә торган бермандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат бермандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла.

Әгәр бермандатлы сайлау округында тавыш бирү Советы депутатларын сайлауларда бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлауларның нәтижеләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

### **13 статья. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү**

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, гамәлдәге законнарда һәм әлеге Уставта билгелэнгән тәртиптә һәм нигезләрдә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Язучылар советы депутатын чакыртып алуның нигезләре булып депутат статусына туры килми торган гамәлләр кылу, депутат статусына туры килми торган гамәлләр кылу һәм Россия Федерациясе Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарының, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының, әлеге Уставының һәм башка норматив хокукый актларының башка хокук бозулары турындагы конкрет хокукка каршы чишелешләр яисә гамәлләр (гамәл кылмау) гыйбарәт.

3. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча уздырыла.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын күрсәтү һәм аны хуплап гражданны имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән Жирлек сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның чакыртып алу өчен нигез булып торучы конкрет хокукка каршы карары яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм Жирлек территориясендә аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, паспортының яисә граждан паспортын алыштыра торган документының сериясе, номеры һәм аны бирү датасы, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы күрсәтелергә тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечкә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карары яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) расланган суд карары кушып бирелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю Халыклар Советы депутаты, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен законда билгелэнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып, жирле референдум уздыру өчен законда билгелэнгән тәртиптә уздырыла.

8. Жирлек советы депутаты чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләүне сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркем үтенечнамәсен караганда, тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны



тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат вакытынан алда, утырыш уздыру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча утырыш уздырырга тиеш.

9. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда Халык Советы депутаты чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлыгы, чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.

11. Чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары Совет депутаты Жирлек рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Сайлау комиссиясе Чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, Жирлек Советына һәм аның чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында Жирлекнең тиешле депутатына язма рәвештә хәбәр итә.

#### **14 статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү**

1. Чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, Жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Жирлек жирлегенә чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очрактарда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенә бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлек жирлегенә чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәгә 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәгә яисә сайлау хокукына ия Жирлек өлеше катнашса, булган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәгә яисә жирлекнең бер өлеше тавыш биргән булса, алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

#### **15 статья. Гражданның хокукый инициативасы**

1. Гражданның элек Устав һәм Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Сайлау хокукына ия гражданның сайлау хокукына ия инициатив төркеме сайлау хокукына ия булган жирлектә яшәүчеләр санының 3 процентыннан артмаган санда хокуклы булырга мөмкин.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданның түбәндәгеләргә хокуклы:

1) гражданның яшәу урыны (эшләр) буенча жыелышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

2) хокук ижат инициативасын күрсәтүгә хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзүгә;

3) Жирлектә яшәүчеләрнең имзаларын жыйрга һәм кануннарга каршы килми торган ысуллар белән хокук чыгару инициативасын күрсәтүгә хуплап агитация алып барырга.

4. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфай затлары гражданның хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты аны керткән көннән алып өч ай эчендә Жирлек Советы, Жирлек башлыгы яисә Башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан аның ачык утырышында һичшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен баян итү мөмкинлегә тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты карау процедурасы тиешенчә Жирлек Советы Регламенты, Жирлек Башлыгының, Язучының Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибendә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә аны керткән гражданнар төркеменә житкерелергә тиеш.

## **16 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә**

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданнарның жыелышларын һәм конференцияләрен үткәрү, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын булдыру аша башкарыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек чикләрендә гражданнарның яшәвенә башка территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиге буенча, жирлек Советы тарафыннан раслана торган шәһәр жирлегендә территориаль ижтимагый үзидарә турында нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә башкарыла торган территория башка шундый территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның Уставы нигезендә юридик зат булырга мөмкин һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын формалаштыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) милекне сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнарның жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә үткәрелә.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, уналты яшыкә житкән территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналты яшыкә житкән территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышы, конференциясенә аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керем һәм чыгымнар сметасын һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегенә турындагы хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен яклыйлар;
  - 2) гражданнар жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итәләр;
  - 3) тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән, шулай ук жирлек бюджеты акчаларын кулланып жирлек башкарма комитеты белән шартнамә нигезендә хужалык эшчәнлеген алып бара алалар;
  - 4) жирле үзидарә органнарына (жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты) әлегә органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан компетенцияләренә әлегә актларны кабул итү кертелгән муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы.
11. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:
    - 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
    - 2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
    - 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын формалаштыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре вакыты;
    - 4) карарлар кабул итү тәртибе;
    - 5) милекне сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;
    - 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.
  12. Жирле үзидарә органнары тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставына өстәмә таләпләр билгеләнә алмый.
  13. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм тормышка ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек советының әлегә Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

### **17 статья. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе**

1. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә кую максатыннан жирлектә яшәүчеләр, жирле үзидарә органнары инициативасы белән территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләп чыгаручы һәм әлегә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотылган территориядә яшәүче гражданнар жыелышын оештыручы гражданнарның инициатив төркеме төзелә.
2. Гражданнар жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә булдыру турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында гражданнар жыелышын территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйле мәсьәләләр буенча вәкилле (вәкилләрне), вәкаләтле вәкилләрне (вәкилләрне) билгели.
3. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә Уставын теркәү вакытыннан алып жирлек Советы тарафыннан гамәлгә куелган дип санала.

### **18 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе**

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен Жирлек башлыгына гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкиле) тапшырыла:
  - 1) территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган гариза;
  - 2) Территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе, гражданин паспортын, һәр вәкаләтле вәкилнең яшәү урыны адресын алмаштыручы паспорт яки документ бирүнең фамилиясен, исемн, әтисенәң фамилиясен, туган көнн, сериясен, номерын һәм датасын күрсәтеп;
  - 3) территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.
2. Әлегә статьяның 1 өлешендә билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләп рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алуда исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп расписка бирелә.
3. Жирлек башлыгы, территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында документлар кергәннән соң, ике атна эчендә, Уставны теркәү турында жирлек Советы карары проектын алдан карауны һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыенының вәкәләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм киңәшмәдә тавыш бирү хокукы булган жирлек Советы утырышында катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яки әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны алганнан соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивацияләнергә тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту нигезе булып Россия Федерациясе Конституциясенәң территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларға каршы тору тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын булдыруның максатка ярашлы булмавы сәбәпләре буенча теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яки әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны алганнан соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивацияләнергә тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту нигезе булып Россия Федерациясе Конституциясенәң территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларға каршы тору тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын булдыруның максатка ярашлы булмавы сәбәпләре буенча теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.

### **19 статья. Гавами тыңлаулар**

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен Жирлек советы, Жирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Гавами тыңлаулар халык, Жирлек советы яки Жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә.

Халык яки Жирлек Советы инициативасы буенча үткәрелә торган гавами тыңлаулар Жирлек советы тарафыннан билгеләнә, ә Жирлек Башлыгы инициативасы буенча - Жирлек Башлыгы тарафыннан.

3. Гавами тыңлауларға түбәндәгеләр чыгарылырга тиеш:

1) Жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларға туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Россия Федерациясе Конституциясе (уставы) яисә Россия Федерациясе субъекты законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очрактан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) муниципаль берәмлекне үстерү планнары һәм программалары проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләрне планлаштыру проектлары һәм территорияләрне межанлау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, шулай ук жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан шартлы рәвештә рәхсәт ителгән файдалану төренә рәхсәт бирү сораулары, рәхсәт ителгән төзелеш объектларын төзү, реконструкцияләүнең чикләнгән параметрларыннан тайпылу сораулары, ТР Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгында дәүләт хезмәткәрләрен аттестацияләү буенча комиссия утырышы булды;

4) Жирлекне, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә, үзгәртеп кору өчен жирлекнең тавыш бирү юлы белән йә гражданнар жыеннарында белдерелгән ризалыгын алу таләп ителсә, жирлекне үзгәртеп кору турындагы мәсьәләләр кертелми.

4. Гавами тыңлауларны уздыру турындагы карар тиешле орган яки жирлекнең вазыйфай заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проектына караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Гавами тыңлауларны уздыру вакытын һәм урынын күрсәтеп үткәрү турындагы карар һәм гавами тыңлауларға чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, әгәр

гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, жәмәгать тыңлаулары уздырылганчы 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халык алдында игълан ителергә) тиеш.

6. Гавами тыңлаулар үткәрү турындагы карар басылып чыккан көннән алып, жирлек халкы жирлек башлыгына гавами тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый актны халык алдында тыңлауга чыгарыла торган проектка башка тәкъдимнәр жибәрергә хокуклы. Жирлек башлыгы керүче тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр халык алдында тыңлауларда катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проектын караган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә, әгәр башка срок гамәлдәге законнарда каралмаган булса. Гавами тыңлаулар белгечләрне, экспертларны, кызыксынган затларны чакырып үткәрелә.

8. Гавами тыңлауларны үткәрү йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм Жирлекнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә муниципаль норматив хокукый акт проектын халык алдында тыңлауга чыгарыла торган кабул итү керә.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре, кабул ителгән карарның мотивлаштырылган нигезләнешен дә кертәп, гавами тыңлаулар үткәрелгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, бастырылырга (игълан ителергә) тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибе Жирлек Советы тарафыннан расланган гавами тыңлаулар турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

## **20 статья. Гражданнар жыены, ижтимагый фикер алышулар**

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, жирле үзидарә органнары һәм Жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары эшчәнлегә турында халыкка мәгълүмат бирү, жирлек территориясә өлешендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен гражданнар жыелышлары уздырыла ала. Гражданнарның жыелышлары микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча жыела.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, Жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яисә жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлегә территориядә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренә, жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар төркеменә 10 проценттан да ким булмаган язма тәкъдиме белән билгеләнә.

Гражданнар жыелышын уздыру турындагы тәкъдимдә аның карап тикшерүенә, тәкъдим ителгән вакытка һәм жыелыш уздыру урынына чыгарыла торган мәсьәләләр исемлегә булырга тиеш. Бу тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны үткәрү инициативасы белән гражданнар төркеме - әлегә гражданнар мөрәжәгать итсә, аларның һәркайсының фамилиясә, исеме, атасының исеме, туган көне, яшәү урыны адресы күрсәтелгән.

Жирлек советы үзенә якындагы утырышында гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнарның максатка ярашлы булмавы сәбәпле жыелыш үткәрүдән баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын уздыру вакыты һәм урыны, фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр массакуләм мәгълүмат чараларыннан, почта хәбәрләреннән, һәр фатирда йөрәп чыгу, белдерүләрдән һәм башка мөмкин булган чаралардан файдаланып, жыелыш үткәрелгәнчә 7 көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителәләр.

Гражданнарның жыелышын әзерләү һәм үткәрүне жирлекнең башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлегә территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны тору урыны һәм яшәү урыны буенча Россия Федерациясә гражданнарын теркәү исәбе күрсәткеләре нигезендә муниципаль сайлаулар үткәргәндә кулланыла торган Россия Федерациясә чикләрендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бере катнашса, гражданнар жыелышы хокуклы санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышлары белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарының вазыйфай затларына мөрәжәгать итә ала, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм Жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайлый ала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм Жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш, аларның компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләренә чишү кертелгән, язмача җавап бирү юнәлеше белән.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышы вәкаләтләре Федераль закон, жирлек советының әлеге Уставы һәм норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

## **21 статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)**

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектә яшәүчеләрнең фикерләрен ачыклау зарурлыгы белән үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы кыенлашкан, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокуклы кешеләр саны 100 кешедән арткан очракларда уздырыла.

2. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм уздыру, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен башкара.

4. Халык конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, Жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Жирлек Советы яисә жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) Жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан тиешенчә билгеләнә. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), уналты яшкә житкән территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән икесеннән дә ким булмаган өлеше булган гражданнар жыелышларында сайланган делегатлар катнашса, хокуклы дип санала. Конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) карарлары кабул ителә.

6. Конференция нәтижәләре (делегатлар жыелышы) аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

## **22 статья. Гражданнар жыены**

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очракларда, гражданнар жыены, составына күрсәтелгән торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертергә тиешле күрсәтелгән торак пункт керә торган поселок (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта үткәрелергә мөмкин.

2. Әлеге статьяда каралган гражданнарның жыены анда сайлау хокукына ия торак пунктта яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәге яисә Жирлек халкы катнашында хокуклы. Әгәр гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, мондый жыен карары кабул ителгән дип санала.

### **23 статья. Гражданнардан сораштыру**

1. Гражданнар арасында сораштыру жирлекнең бөтен территориясендә яки өлешендә жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлар, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карар кабул иткәндә халыкның фикерен һәм аны исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү.

2. Сораштыруда авыл халкы сайлау хокукына ия.

3. Гражданнар арасында сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) Жирлек советы яки Жирлек башлыклары-жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - Жирлекнең максатчан билгеләнешен республика һәм республика эһәмиятендәге объектлар өчен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерләрен исәпкә алу өчен.

4. Сораштыруны үткәрү һәм билгеләү тәртибе Жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Сораштыруны билгеләү турында карар Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Сораштыруны билгеләү турында жирлек Советы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм вакыты;

2) сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорауларны (сорауларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру таблицасы формасы;

5) сораштыруда катнашучы Жирлек халкының минималь саны.

6. Жирлек халкына сораштыру үткәрелгәнче кимендә 10 көн алдан хәбәр ителә.

7. Сораштыруга эзерлек һәм үткәрү белән бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) Жирлек бюджеты акчалары исәбеннән - Жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә.

8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә бастырылырга тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән жирлектә яшәүче һәр кеше таныша ала. Сораштыру нәтижәләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

### **24 статья. Жирле эһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы**

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле эһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турындагы карар Жирлек советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча, Жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, Жирлек халкына жибәрелә, халыкны танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Мәсьәлә Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәргә һәм искәзмәләргә карау эшен оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек Советы үзә чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле эһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр турында фикер алышуны тәэмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәзмәләр Жирлек Советына жибәрелә.

6. Муниципаль хокукый актларның проектлары һәм жирле эһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәзмәләр Жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка хәбәр ителә.

### **25 статья. Жирлек ижтимагый (консультатив) советлары**

1. Гражданнарның һәм жирле үзидарэ органнарының үзара хезмэттәшлеген тәэмин итү өчен Жирлек , жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эзерләгәндә һәм гамәлгә ашырганда, жирле үзидарэ органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашырганда, халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу максатларында Жирлекнең ижтимагый советы төзелә.

2. Жирлекнең Ижтимагый советы аның эшчәнлегендә шәһәр халкының, ижтимагый берләшмәләр һәм коммерциягә карамаган башка оешмалар вәкилләренен ирекле катнашу нигезендә төзелә.

3. Жирлек жирлегенен ижтимагый советын төзү, аның утырышларын үткөрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирле үзидарэ органнарының хокуклары, бурычлары һәм жаваплылыгы турында Жирлек Жәмәгать Советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең мәгълүмат бирүгә, консультациялүгә һәм башка мәсьәләләренә карата мәгълүмат бирү, аны тарату процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлекнең башка мәсьәләләре турында Жирлек Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) советлар жирле үзидарэ органнарында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычларында гамәлгә ашырыла.

### **26 статья. Гражданнарның жирле үзидарэ органнарына мөрәжәгатьләре**

1. Гражданнар Жирлекнең жирле үзидарэ органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясендә гражданнар мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнен вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплы булалар.

### **27 статья. Жирле үзидарэ Жирлектә яшәүчеләр тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашырылуның һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре**

1. Федераль законнар нигезендә жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруның һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуының әлеге уставта каралган рәвешләре белән беррәтгән, гражданнар Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм башка федераль законнарга, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры гамәлгә ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары халыкка жирле үзидарэ Жирлегендә яшәүчеләрне турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

## **III БҮЛЕК. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ**

### **28 статья. Жирлек советы - жирле үзидарәнен вәкилләкле органы**

1. Жирлек Советы жирле үзидарәнен даими эшләүче, сайлап алынган коллегиаль органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - Буа шәһәр Советы

3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.

4. Жирлек советы Жирлек халкына хисап тотә һәм аның контролендә була.

5. Жирлек Советының үз исеме булган мөһерә, бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

### **29 статья. Жирлек Советы составы**



1. Жирлек Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланган 15 депутаттан тора.

2. Жирлек Советы аның составына жирлек Советының билгелэнгән саныннан кимендә өчтән ике депутат сайлаганда хокуклы була.

### **30 статья. Жирлек советы депутаты статусы**

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре сайланганнан соң башлана һәм яңа чакырылыш Жирлек Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкару белән берләштереп, әлеге Уставта билгелэнгән очраклардан тыш, азат ителмәгән нигездә эшли.

3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар арасында депутатның түбәндәге йөкләмәләрен дә үз эченә алырга тиеш:

1) шәхсән яисә якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләргә хәл иткәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусын кулланмаса;

2) депутат вазыйфаларын объектив үтәүдә шик тудырырлык тәртиптән тыелырга, шулай ук аның абруена яки жирлек Советы абруена зыян китерә алырлык конфликтлы хәлләрдән котылырга;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы туганда - шәхси кызыксынучанлык депутат бурычларының объектив үтәлешенә йогынты ясаганда яки йогынты ясарга мөмкин булган хәлләр - бу хакта жирлек советына хәбәр итәргә һәм аның мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яки жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәргә;

4) Жирлек Советында билгелэнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегә белән бәйле булмаган максатларда үзенә депутатлык бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә танылган конфиденциаль характердагы мәгълүматларга федераль закон нигезендә кертелгән белешмәләргә игълан итмәү һәм кулланмау;

6) депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләр (бүләкләр, акчалата бүләк, кредитлар, хезмәтләр, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүләкләр) алмаса.

6. Жирлек Советы депутаты "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгелэнгән чикләүләргә һәм тыюларны үтәргә һәм бурычларны үтәргә тиеш.

7. Жирлек Советы даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы депутатлары түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) эшқуарлык эшчәнлегә белән шәхсән яисә ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә, коммерция оешмасы идарәсендә яисә коммерциягә карамаган оешма идарәсендә (Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләргә советы, муниципаль берәмлекләргә башка берләшмәләргә идарәсендә, сәяси партия катнашудан, башка ижтимагый оешма, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативлары, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативлары съездында (конференциясендә) яисә гомуми жыелышында катнашудан тыш), федераль законнарда каралган очраклардан тыш, һәм оешма идарәсендә катнашу жирле үзидарә органы исемнен Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашырыла торган очраклардан тыш) катнашырга.;

2) укытучы, фәнни һәм башка ижат эшчәнлегенән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Шулай ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит дөләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданныры һәм гражданылыгы булмаган затлар акчалары исәбеннен генә финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса;

3) Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительләр яисә күзәтү советлары, чит ил

коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчәләренә башка органнары составына керергә.

8. Керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында Россия Федерациясе законнары нигезендә депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты нигезендә тапшырыла торган белешмәләренә дәрәслеген һәм тулылыгын тикшерү Россия Федерациясе субъектының иң югары вазыйфаи заты (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенәң югары башкарма органы житәкчесе) карары белән Россия Федерациясе субъекты законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

9. Әлеге статьяның 8 өлеше нигезендә уздырылган тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны һәм (яисә) чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү фактлары ачыкланганда, Россия Федерациясе субъектының иң югары вазыйфаи заты (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенәң югары башкарма органы житәкчесе) депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән тиешле карарны кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына яисә судка мөрәжәгать итә.

10. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан бирелгән керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләр "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендәгә жирле үзидарә органнарының рәсми сайтларында урнаштырыла һәм (яки) массакуләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукий актлар белән билгеләнә торган тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

### **31 статья. Жирлек депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте**

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук предприятие, оешма коллективлары, дәүләт органнары һәм аның сайлау округы территориясендә урнашкан башка органнар белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тотта.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында сайлаучылар алдында елга кимендә бер мәртәбә хисап тотта, аларга Жирлек Советының эшчәнлегә турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты Жирлектә яшәүчеләренәң законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәренә, гаризаларны, шикаятләренә карарга, аларда булган мәсьәләләренә дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

### **32 статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру**

1. Яңа чакырылыш Жирлек Советы беренче утырышка, депутатларның кимендә өчтән икесе Дәүләт Советы депутатларының билгеләнгән саныннан сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча, жыя. Сайлаулардан соң беренче булып Жирлек Советы утырышын Жирлек башлыгы чакырта, ә ул булмаган очракта – Жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын яңа Башлык сайланганчы яше буенча иң өлкән депутат Жирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

### **33 статья. Жирлек Советы компетенциясе**

1. Жирлек Советы компетенциясендә:

1) Жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

2) Жирлекнең рәсми символларын билгеләү;

3) Жирлек территориясендә законнар нигезендә гомуми мәжбүри кагыйдәләр билгеләү;

4) Жирлек бюджетын раслау һәм аның үтәләше турында хисап;

5) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару, салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә аларны түләү буенча ташламалар биру;

6) муниципаль берәмлекне социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау;

7) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау һәм гамәлгә ашыру, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкил иткән күпфатирлы йортларга энергетик тикшерү уздыруны оештыру, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чараларны оештыру һәм уздыру;

8) жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

9) жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән мәсьәләләр буенча стратегик планлаштыру документларын раслау;

10) Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору турында инициатива тәкъдим итү;

11) Жирлек Советы депутатларын сайлауны билгеләү һәм жирлек Советына депутатлар сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;

12) жирле референдумны билгеләү;

13) Жирлек башлыгын сайлау;

14) Жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;

15) муниципаль район Советына жирлек Советы депутатлары арасыннан авыл жирлеге вәкилен сайлау;

16) Жирлек башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә иң чик санын билгеләү;

17) Жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую;

18) Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү;

19) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

20) муниципаль жирлектәге мөлкәт белән идарә итү һәм алар белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; Жирлек Советы тарафыннан Килештерү яисә расланганнан соң кире кагылган муниципаль милек төрләре исемлеген билгеләү;

21) муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук федераль законнарда каралган очрактан тыш, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү тәртибен билгеләү;

22) Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

23) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

24) жирлекнең контроль-хисап органын формалаштыру;

25) Жирлек башлыгын отставкага жиберү турында Карар кабул итү;

26) жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларының жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен башкаруларын тикшереп тору;

27) коммуналь комплекс оешмасы товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларны (коммуналь комплекс оешмалары – электр һәм (яки) жылылык белән тәэмин итү өлкәсендә товарлар һәм хезмәтләр күрсәтүгә тарифлардан тыш), коммуналь инфраструктура системасына тоташтыруга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләренә, кулланучылар өчен бәяләргә (Тарифлар) өстәмәләренә жайга салу;

28) Жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;

29) Жирлекнең территориаль планлаштыру документларын, жирлекнең шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын, жирлектән файдалану һәм Жирлек территориясен төзү кагыйдәләрен, Россия Федерациясенә шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

30) Жирлек территориясендәге урамнарның һәм торак пунктларның башка өлешләренән исемнәрен һәм исемнәрен үзгәртү мәсьәләләрен хәл итү;

31) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен жирле финанс һәм матди ресурслар резервларын булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

32) муниципаль махсулаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү тәртибен билгеләү;

33) Жирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчаларны бүлеп бирүнең шартларын һәм тәртибен билгеләү;

34) автоном коммерциячел булмаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерциячел булмаган оешмалар булдыру турында Карар кабул итү;

35) муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу, муниципаль берәмлекнең социаль-икътисадый һәм мәдәни үсеше турында муниципаль берәмлектә яшәүчеләргә рәсми мәгълүмат җиткерү, аның ижтимагый инфраструктурасын һәм башка рәсми мәгълүматны үстерү өчен матбугат чараларын гамәлгә кую;

36) федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый багланышларны гамәлгә ашыру;

37) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнары эһәзаларына, муниципаль берәмлекләренән вәкилләклә органнары депутатларына, муниципаль хезмәткәрләргә һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренән һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру, муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында һәм Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыру;

38) Жирлек Уставы һәм Жирлек Советы карарлары аңлатмасы;

39) Үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча Жирлек Советы Регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

40) Жирлек Советы аппараты турында нигезләмәне раслау;

41) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренән вәкилләклә органнары алып баруга кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенән кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек советы Жирлек башлыгының Жирлек Башкарма комитеты һәм жирле үзидарә органнары башлыгының ведомство буйсынуындагы башка эшләре турында, шул исәптән Жирлек Советы куйган мәсьәләләрен хәл итү турында Еллык отчетларын тыңлый.

### **34 статья. Жирлек Советының эш тәртибе**

1. Жирлек Советының эш тәртибе шушы Устав һәм Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп рәвеше аның Жирлек Советы компетенциясенән кертелгән мәсьәләләр хәл ителә торган сессияләренән гыйбарәт.

3. Жирлек Советы сессиясе, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, хокуклы.

4. Жирлек Советының чираттагы сессияләре кирәк саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш сессияләр Жирлек Башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер чакырыла.

5. Совет сессияләрен Жәмгыять Башлыгы чакыра. Район Советы депутатлары һәм чакырылган кунакларга чираттагы сессиянең вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш сессия - аны уздыру көненә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы сессияләре ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Советның ачык сессияләрендә Жирлектә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда Жирлек Советы Жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар гына, шулай ук сессиядә законнар нигезендә катнашырга хокукы булган затлар гына катнаша алган ябык сессия уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы.

7. Жирлек Советының һәр сессиясендә сессия беркетмәсе алып барыла. Сессия беркетмәсенән сессияне уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап чыгарыла һәм, тавыш бирү йомгакларын күрсәтеп, барлык кабул ителгән

карарлар теркәлә. Совет сессиясе сессиясе беркетмәсенә кул куйганнан соң, Жирлек Башлыгының һәр кешесе аның белән танышырга мөмкин.

8. Жирлек Советы сессияләрендә һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсэн үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы сессияләрендә тавыш бирү ачык (шул исәптән яшерен) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраklары әлеге Устав, Жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

### **35 статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру**

1. Жирлек Советы эшчәнлеген Жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек башлыгынан һәм аның урынбасарынан гайре, Жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләргә алдан карау һәм эзерләү өчен жирлек Советы Регламенты нигезендә жирлек Советы эшчәнлегә эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча даими яисә вакытлы комиссияләр (яисә) билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Жирлек Советы карамагындагы аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу, муниципаль программаларны эзерләү, Жирлек Советы карарларын эзерләү, фикер алышу өчен жирлек Советы каршында депутатлар, Жирлек Башкарма комитеты вәкилләре, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм Жирлек халкы составындагы эшлекле, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

### **36 статья. Жирлек Советының контроль функцияләрен башкаруы**

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә кабул ителә торган норматив хокукый актларның, жирлек бюджеты үтәлешенә, бюджеттан тыш фондлар акчаларының, жирлекне үстерү программаларының, жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлегенең үтәлешен контрольдә тоту.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу очраklары ачыкланган очракта, жирлек башлыгы депутатлар арасынан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзелә ала.

3. Жирлек Советы инициативасы белән жирлек башлыклары жирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалануны, муниципаль милектән нәтижәле файдалануны тикшерү (ревизия) үткәрә алалар. Әлеге контроль һәм экспертиза-аналитика чараларын үткөрү тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлек башкарма комитеты, аның житәкчесе, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфай затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, законда башкача билгеләнмәгәндә, Жирлек Советы мөрәжәгатә буенча, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты сорала торган мәгълүматны жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча бирергә, ә законнарны, муниципаль хокукый актларны бозуга күрсәтелгән очракта, кичекмәстән закон бозуларны бетерү һәм гаеплеләргә жәлеп итү өчен чаралар күрергә тиеш жаваплылыкка кешеләр.

5. Жирлек советы Жирлек башлыгының, Жирлек башкарма комитеты житәкчесенә еллык хисапларын аларның эшчәнлегә, шәһәр Башкарма комитеты һәм башка ведомство карамагындагы жирле үзидарә органнары эшчәнлегә нәтижеләргә, шул исәптән шәһәр Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында тыңлый.

6. Контроль функцияләргә башкарып, жирлек советы жирлек башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуксыз.

### **37 статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау**

1. Жирлек вәкиле Буа муниципаль районы Советына Жирлек Советы депутатлары арасынан яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгын тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

### **38 статья.**

#### **Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу**

1. Жирлек Советы вәкаләтләргә түбәндәге очраklарда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) Советның үз-үзен таркату турында карар кабул итүе;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган нигезләрдә һәм тәртиптә Жирлек Советын тарату;

3) Жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кергәндә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен тапшыруына бәйлә рәвештә дә;

4) Жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук Жирлекне бетерү очрагында;

5) Жирлек белән шәһәр округы берләшүгә бәйлә рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

6) Жирлек яки шәһәр округы чикләре үзгәрү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар санын 25 проценттан артыкка арттыру;

7) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга аның депутатларының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылуга сәбәп була.

3. Совет вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, Жирлек жирлегә тарафыннан вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

### **39 Статья. Жирлек советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе**

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзеңне таркату турында карар кабул итү инициативасы чыгарылмый:

1) Жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) Жирлек бюджеты кабул ителгән чорда һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

3) Жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирү уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзеңне таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзеңне таркату сәбәпләрен дәлилли торган башка материаллар кушылырга мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үз-үзеңне таркату мәсьәләсен алдан карау өчен Жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгы карары буенча Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык алдында тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау дәвамлылыгы Жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык хәлләре һәм Нигезләмәләре турында һәрьяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзеңне таркату турында карар үз-үзеңне таркату инициативасы булган көннән ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турындагы тәкъдим кире кагылган очракта, үз-үзеңне таркату турындагы инициатива тавыш биргәннән соң бер елдан соң үз-үзеңне таркату мәсьәләсе буенча тәкъдим ителергә мөмкин.

40 Статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Полномочия депутата Совета Поселения прекращаются досрочно в случае:

1) үлем очрагында;

2) үз теләге белән отставкага китү;

5) суд тарафыннан хокукка сәләтсез яисә хокукка сәләте чикле дип танылганда;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлыгы юкка чыкканда, чит ил гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану мөмкинлегенә биргән Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы юкка чыкканда, Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланырга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил гражданлыгын яисә яшәп тору кәгазен алганда, яисә Россия гражданына жирле үзидарә

органнарына сайланьрга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын бирүче башка документ алганда;

8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

9) Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә чакырылу;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәү;

12) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1 - 8, 10 һәм 12 пунктларында күрсәтелгән очракларда Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар, вәкаләтләргә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әгәр бу нигез Жирлек Советы сессияләре арасында барлыкка килсә - мондый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

3. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләргә әлеге статьяның 1 өлешенә 9 пункттында каралган очракта жирлек Советы вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

#### **IV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ**

##### **41 статья. Жирлек башлығы - Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты**

1. Жирлек башлығы Жирлекнең иң югары вазыйфаи заты булып тора.

2. Жирлек башлығы Жирлек советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.

3. Жирлек башлығы вазыйфасының рәсми атамасы - Буа шәһәре башлығы.

4. Вазыйфасы буенча жирлек башлығы Буа муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

##### **42 Статья. Жирлек Башлығын сайлау тәртибе**

1. Жирлек башлығы жирлек Советы депутатлары арасынан яңа сайланган Жирлек Советының беренче сессиясендә яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана, әгәр дә жирлек советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, Жирлек Советы вәкаләтләргә чорына.

Жирлек башлығын сайлау Жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлектә, ижтимагый берләшмәләрдә, Татарстан Республикасы Президентының тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәгә тавыш бирсә, Жирлек Башлығы булып санала.

##### **43 Статья. Жирлек Башлығы статусы**

1. Жирлек башлығы даими нигездә эшли.

2. Жирлек башлығын Буа муниципаль районы Советында даими нигездә биләп торган вазыйфага сайланган очракта, ул жирлек башлығы вәкаләтләргә бушатылмаган нигездә башкара.

3. Жирлек башлығы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек халкына һәм жирлек Советына контрольлек итә һәм хисап тотта.

4. Жирлек башлығы үз эшчәнлегенә нәтижәләргә, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында елына кимендә бер тапкыр хисап тотта.

5. Жирлек башлығы «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрэндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрэндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәр) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

6. Жирлек башлығы түбәндәгеләргә хокуксыз:

- 1) шәкси яисә ышанычлы затлар аша эшқуарлык эшчәнлеге белән шөгыльләнәргә, шулай ук хужалык итүче субъект белән идарә итүдә (торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларынан, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларынан, күчәмсез милек милекчеләре ширкәтәннән һәм билгеләнгән тәртиптә теркәлгән һөнәр берлекләреннән тыш) катнашырга, әгәр федераль законнарда яисә федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъекты законнары нигезендә муниципаль хокукий актта билгеләнгән тәртиптә башкасы каралмаган булса, аңа әлеге оешма белән идарә итүдә катнашу йөкләнмәгән булса;
- 2) укытучы, фәнни һәм башка ижат эшчәнлегеннән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Шулай ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит дәүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары исәбеннән генә финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса;
- 3) Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлар яисә күзәтү советлары, чит ил коммерциячел булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә аларның структур бүлекчеләренә башка органнары составына керергә.

#### **44 статья. Жирлек башлығының вәкаләтләре**

Жирлек башлығы:

- 1) Башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданны һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Жирлек ышаныч кәгазеннән башка эш итә;
- 2) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы сессияләрен жыя һәм аларда рәислек итә, шәһәр Советының чираттан тыш сессиясен таләп итәргә хокукы;
- 3) әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә Жирлек Советы кабул иткән норматив хокукий актларга кул куя һәм халыкка житкерә;
- 4) үз вәкаләтләре чикләрендә хокукий актлар чыгара;
- 5) Жирлек Советы эшендә жәмәгәтчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә;
- 6) гражданны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карауны оештыра;
- 7) Жирлек Советының сессияләр беркетмәләренә имза сала;
- 8) Жирлек Советы аппараты эшенә житәкчелек итә;
- 9) Жирлек Советының контроль вәкаләтләрен башкаруны координацияли;
- 10) Жирлек акчалары белән расланган бюджет нигезендә үз вәкаләтләре чикләрендә эш итә; жирлек бюджетында жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итүгә һәм карап тотуга каралган чыгымнар буенча акчаларны бүлүче булып тора;
- 8) Жирлек Советы аппараты эшенә житәкчелек итә;
- 9) Жирлек Советының контроль вәкаләтләрен башкаруны координацияли;
- 10) Жирлек акчалары белән расланган бюджет нигезендә үз вәкаләтләре чикләрендә эш итә; жирлек бюджетында жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итүгә һәм карап тотуга каралган чыгымнар буенча акчаларны бүлүче булып тора;
- 11) законнар һәм әлеге Устав нигезендә гражданны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек советының хокукий актын кабул итүне оештыра;
- 12) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территорияль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә эшләүче Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;
- 13) Жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары белән килешүләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итү һәм гамәлләрне координацияләү турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;
- 14) жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле әһмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча вәкаләтләргә һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итә;
- 15) Жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турында хисаплар тәкъдим итә;



16) Жирлек Советы каравына жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеше планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтөлеше турында хисаплар тәкъдим итә;

17) Жирлек советына үз эшчәнлегенә турында хисаплар тәкъдим итә;

18) айга кимендә бер тапкыр гражданнарны шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданнарның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

19) Дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатләрен тәэмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә;

20) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыгы карамагына кертелгән башка вәкаләтләренә, шулай ук әлегә Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

#### **45 статья. Жирлек башлыгы урынбасары**

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме белән Жирлек Советы депутатлар арасынан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек башлыгы урынбасары яшерен тавыш бирү белән сайлана, әгәр Жирлек Советы башка тавыш бирү тәртибен билгеләмәсә.

3. Жирлек Советы депутаты жирлек башлыгы урынбасары итеп сайланган, аны сайлаган өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәгә тавыш биргән булса.

4. Жирлек башлыгы урынбасары Жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә функцияләренә башкара, Жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә аның вакытлыча булмавы (авыру яки ялга бәйлә рәвештә) яисә үз вазыйфаларын үтәмәве яисә вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мөмкин булмау очрагында Жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасары, әлегә Уставның 43 статьясындагы 2 пунктында күрсәтелгән очрактан тыш, бушатылмаган нигездә үз вәкаләтләрен башкара.

6. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләре әлегә Уставның 40 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек башлыгы урынбасары теләсә кайсы вакытта Жирлек Советы карары буенча Жирлек башлыгы инициативасы белән кабул ителә торган яисә депутатлар төркеме таләбе буенча Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан кимендә өчтән бере күләмендә кире алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

#### **46 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу**

1. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлеме;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага жибәрү;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфадан азат итү;

5) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки эшкә сәләте чикле дип танылганда;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган һәм вафат булган дип игълан ителгәндә;

7) судның гаепләү хөкеменең законлы көченә керүе;

8) даими яшәү урынына Россия Федерациясә чикләреннән чыгу;

9) Россия Федерациясә гражданлыгы юкка чыкканда, чит ил гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану мөмкинлегенә биргән Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы юкка чыкканда, Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану хөкүм биргән Россия Федерациясә белән халыкара килешүдә тормаган чит ил гражданлыгын яисә яшәп тору кәгазен алганда, яисә Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану хөкүм биргән Россия Федерациясә белән халыкара килешүдә тормаган чит ил территориясендә даими яшәү хөкүм бирүче башка документ алганда;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

11) Жирлек башлыгының вәкаләтләрен сәламәтлек торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән ныклы сәләтсез;

11.1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәнең гомуми принциплары турында» 131-ФЗ номерлы Федераль законның 35 статьясындагы 5 өлеше нигезендә жирлекнең вәкиллеке органын төзү тәртибен үзгәртү

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 3, 3.2, 4 - 6, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 7.2 өлешләре нигезендә гамәлгә ашырыла торган муниципаль берәмлекне, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очракта, үзгәртеп кору;

13) Жирлек белән шәһәр округы берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

14) Жирлек яки шәһәр округы чикләре үзгәрү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучылар санын 25 проценттан артыкка арттыру;

15) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәү.

16) муниципаль сайлауларда сайланган башлыklarның Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр), акчалар һәм кыйммәтле әйберләр ачу яисә булу факты, күрсәтелгән затлар сайлауда кандидатлар буларак теркәлгән чорда чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яисә) алардан файдалану турында билгеләүне билгеләү.

17) Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган йә аңа карата суд карары буенча сак астына алу рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерелгән очракта, аның вәкаләтләрен жирле үзидарәнең вазыйфаи заты яисә муниципаль берәмлек уставы нигезендә билгеләнә торган муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты башкара.

18) муниципаль сайлауларда сайланган жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек башлыгын вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

19) муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертелгән очракта, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы тарафыннан үз составыннан сайлануны күздә тоткан муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертелгән очракта, жирлек башлыгы сайлаулары «Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы сайлаулар билгеләү турында карар кабул итәргә хокуклы булган дата башланганчы үз көченә кергән булса һәм уздырылмый.

20) эгәр бу милләтара һәм конфессияара татулыкны бозуга китерсә һәм милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтлар килеп чыгуга ярдәм итсә һәм милләтара һәм конфессияара татулыкны бозуга китерсә һәм милләтара (милләтара) һәм конфессияара конфликтлар килеп чыгуга ярдәм итсә, жирлек башлыгының, жирле администрациянең, башка органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының Буа шәһәрен һәм аның ведомствосындагы оешмалар тарафыннан кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренә тигезлегенә дәүләт гарантияләрен массакүләм бозуга юл куюы.

2. Жирлек башлыгының, аның хатынының һәм балигъ булмаган балаларының «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, аларда акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» Федераль законда билгеләнгән тыюны район башлыгы, аның хатыны һәм балигъ булмаган балалары үтәмәгән очракта, Россия Федерациясе Президентының ышанычын югалтуга бәйле рәвештә вакытлыча туктатыла.»;

3. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, әлеге статьяның 1 өлешендәге 1-11 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча, яңа Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек башлыгының вәкаләтләре Жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганчы алты айдан да кимрәк вакыт кала туктатылса, Жирлек Советы карары буенча яңа Башлыкны сайлау үткәрелмәскә мөмкин.

## **V БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ**

#### **47 Статья. Жирлек башкарма комитеты - жирле үзидарэнең башкарма-күрсәтмә органы**

1. Жирлекнең башкарма комитеты жирле үзидарэнең башкарма-күрсәтмә органы булып тора.
2. Жирлек башкарма комитетының рәсми исеме - Буа шәһәренең башкарма комитеты
3. Жирлекнең башкарма комитеты хисап тота һәм ул Жирлек Советына беркетелгән.
4. Жирлекнең башкарма комитеты Жирлек гербы төшерелгән мөһер, бланклар һәм үз исеме белән, шулай ук аңа тапшырылган гражданлык хәле актларын дөүләт теркәвенә алуға вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясә гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһер һәм бланклардан гыйбарәт.
5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары Жирлек бюджетында Россия Федерациясә бюджетлары чыгымнары классификациясә нигезендә аерым юл белән карала.

#### **48 Статья. Жирлекнең Башкарма комитет структурасы**

1. Башкарма комитет структурасы Жирлек Советы тарафыннан башкарма комитет житәкчесә тәкъдиме белән раслана.
2. Башкарма комитет структурасына Башкарма комитет житәкчесә, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары һәм Башкарма комитетның тармак (функциональ) органнары керә.

#### **49 Статья. Жирлекнең Башкарма комитет вәкаләтләре**

1. Жирлек Башкарма комитеты:
  - 1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:
    - Жирлек бюджетын эшли
    - Жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен эшли һәм гамәлгә ашыра;
    - Жирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә, жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеш планнарын һәм программаларын үтәүне оештыра;
    - Жирлек бюджетының үтәлешә турында хисап, жирлекнең социаль-икътисадый комплекслы үсешә планнарының һәм программаларының үтәлешә турында хисаплар әзерли;
    - Жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсә торышын характерлаучы статистик күрсәткечләрне жыюны оештыру һәм күрсәтелгән күрсәткечләрне дөүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясә Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә бирә;
  - 2) Жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә, предприятияләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:
    - Жирлек муниципаль милкендәгә мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;
    - Жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очрактарда муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәрне, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәрне Совет тарафыннан килештерүгә (раслауға) кертә;
    - Жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә муниципаль милектәгә предприятияләр, оешмалар белән хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; Жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәгә предприятияләр төзүгә ярдәм итә;
    - Жирлек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятияләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятияләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;
    - муниципаль заказны төзи һәм урнаштыра; муниципаль биремне бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан үтәүне финанс белән тәмин итә; Жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдәни ихтияжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәт күрсәтү эшләрен башкаруға заказчы булып тора, жирлекнең үз матди һәм финанс чараларын кулланып, башка эшләрен башкаруға заказчы булып тора;
    - кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;
    - «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- жирлекнең административ участогында эшләү өчен бина бирү, полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә;

- 2017 елның 1 гыйнварына кадәр полиция участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына хезмәткәрнең күрсәтелгән вазыйфа буенча бурычларын үтәү чорына торак урыны бирү;

3) территорияль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә жирлекнең генераль планы проектын һәм жирлекнең башка шәһәр төзелеше документациясе проектларын эшли һәм Совет раславына кертә, аларны гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- Жирлек территориясендә урнашкан капитал төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә объектлар төзелешенә, аларны эксплуатациягә кертүгә рөхсәт бирә;

- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очрақларда - мондый карау барышында ачыкланган хокук бозуларны бетерү турында биналарны, корылмаларны карауны һәм тәкъдимнәр бирүне оештыра;

- муниципаль милектәге жирләрдән рациональ файдалануны һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- Жирлек территориясендә законнарда билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән сатып алу юлы белән дә, жир кишәрлекләре бирә һәм ала;

- Жирлек жирләреннән файдалануга муниципаль жир контролен гамәлгә ашыра;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнарны боза торган әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның гамәлләре турында тиешле органнарга хәбәр итә;

- жирлек территориясендә дөвәләу-савыктыру урыннарын һәм жирле эһәмияттәге курортларны төзүне, үстерүне һәм саклауны тәмин итә;

- Россия Федерациясенең су законнарында билгеләнгән чикләрдә, су объектлары милекчесенең вәкаләтләрен гамәлгә ашыра, алардан файдалануның чикләүләре турында халыкка мәгълүмат бирә;

муниципаль урман контролен гамәлгә ашыра.

4) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыра, аның исәбен алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарга мохтажлар буларак гражданны билгеләнгән тәртиптә исәпкә ала;

- торак биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарга күчерү турында билгеләнгән тәртиптә карар кабул итә, торак биналарны яңадан урнаштыруны һәм яңадан планлаштыруны килештерә, муниципаль торак фондының торак урыннарын билгеләнгән тәртиптә яшәү өчен яраксыз дип таний;

- Жирлектә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж аз керемле гражданны, торак законнары нигезендә торак урыннары белән тәмин итә;

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны, торак төзелеше өчен шартлар тудыруны оештыра;

- муниципаль торак фондыннан файдалануга һәм аны саклауга, әлеге фондның санитария һәм техник кагыйдәләрендә һәм нормаларында, законнарның башка таләпләрендә билгеләнгән торак урыннарының туры килүенә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра, аларда юл хәрәкәте куркынычсызлыгын тәмин итә, парковкалар (парковка урыннары) эшчәнлеген булдыруны һәм тәмин итүне дә кертеп; Жирлек торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышын муниципаль тикшереп тора; автомобиль юлларыннан файдалану һәм юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә Россия Федерациясе законнары нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

- Жирлек территориясендә эшләүче жәмәгать транспортының маршрутларын, хәрәкәт графигын, тукталыш урыннарын раслый яисә килештерә;

- жәмәгать транспорты тукталышы өчен бирелгән урыннарны төзекләндерүне тәмин итә;

- халыкны элемент хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра;

- гражданнарға социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре бунча муниципаль торак фондының торак урыннарын торак законнары нигезендә бирә.

5) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру өчен шартлар тудыра;

б) торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм халыкка башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган Жирлекнең коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра;

- Жирлек чикләрендә халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итүне, су чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

- халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, жирлек китапханәләренең китапханә фондларын туплауны һәм аларның сакланышын тәмин итүне оештыра;

- мәдәният оешмаларының ялын оештыру һәм халыкны хезмәт күрсәтүләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- Жирлек территориясендә физик культураны һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тәмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыра

- Жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- Жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;

- энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкил итә торган күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен уздыруны оештыра, энергияне сак тоту турындагы һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру турындагы законнарда каралган башка чаралар оештыра һәм үткәрә;

- «Жылылык белән тәмин итү турында» Федераль законда каралган жылылык белән тәмин итүне оештыру вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- су белән тәмин итү һәм су бүлеп бирү турында» Федераль законда каралган вәкаләтләргә гамәлгә ашыра;

- коммуналь инфраструктура системасына тоташтыру тарифларын, коммуналь комплекс оешмаларын тоташтыруга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларны, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә түләүләргә жайга сала;

- оешмалар тарафыннан федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда хезмәт күрсәтүләргә сыйфатын бәйсез бәяләүне оештыру өчен шартлар тудыра»

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жыюны һәм чыгаруны оештыра;

- Жирлек территориясен (территорияне яшелләндерүне, кече архитектура формаларын урнаштыруны һәм карап тотуны да кертеп) төзекләндерү, шулай ук бистәнең торак пунктлары чикләрендә урнашкан шәһәр урманнарыннан, махсус сакланылучы табигать территорияләре урманнарыннан файдалану, аларны саклау, торгызу эшчәнлеген оештыра;

- торак пунктларда гражданнарның урамнарына, мәйданнарына һәм башка яшәү территорияләренә исемнәр бирүне, йортларның нумерациясен билгеләү, урамнарны яктыртуны оештыру һәм урамнар исемнәре һәм йортларның номерлары булган күрсәткечләр куюны оештыра;

8) гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә

- Жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә актларының үтәлешен, гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- дәүләт хакимияте органнарының һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның жирле үзидарә хокукларын боза торган актларына билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яисә арбитраж судта шикаять бирә;

- Жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләрне кисәтүдә һәм алардан килгән зыяннарны бетерүдә катнаша;

- Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәмин итә;

- Жирлек территориясен һәм халкын табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклауны оештыра һәм гамәлгә ашыруны тәмин итә; гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыруны тәмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яисә килеп чыгу куркынычы турында халыкка вакытында хәбәр итүне һәм халыкка мәгълүмат бирүне тәмин итә;

- Жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләре һәм (яисә) авария-коткару формироваиеләре эшчәнлеген тәмин итә, тәмин итә;

- су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның гомерен һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыруны тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны оештыру һәм матди-техник тәмин итүне Жирлек чикләрен үзгәртү, Жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне гамәлгә ашыра;

- жирле үзидарәнең сайланулы затларын, жирле үзидарәнең сайланулы органнары эгъзаларын, Жирлек Советы депутатларын эзерләүне, янадан эзерләүне һәм аларның квалификациясен күтәрүне, шулай ук муниципаль хезмәткәрләрне һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләрен һөнәри эзерләүне, янадан эзерләүне һәм аларның квалификациясен күтәрүне оештыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәрүгә, спорт, тамаша кылу һәм башка массакүләм жәмәгать чараларын оештыруга бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- Террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалауда, шулай ук Жирлек территориясендә террорчылык һәм экстремизм чагылышлары нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнаша;

- Жирлек чикләрендә коррупциягә каршы тору чараларын күрә;

- Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәданиятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра.

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- Жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрен) саклап калуны, алардан файдалануны һәм аларны популярлаштыруны тәмин итә;

- Жирлектә халык сәнгать һөнәрләрен саклап калу, торгызу һәм үстерү өчен шартлар тудыра;

- Жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларның эчтәлеген тәмин итә;

- балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм гамәлгә ашыра.

10) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә;

- Жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларының исәбен алып бара һәм алардан тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- Жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларынан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны жирлек Советы карарлары нигезендә тәмин итә;

11) стратегик планлаштыру өлкәсендә:

- муниципаль берәмлекләрнең Россия Федерациясенең һәм Россия Федерациясе субъектларының социаль-икътисадый үсеш өстенлекләре һәм максатлары белән килештерелгән

муниципаль идарә һәм социаль-иҡтисады үсешенә оҙак сроклы максатларын һәм бурычларын билгеләү;

- жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән мәсьәләләр буенча стратегик планлаштыру документларын эшләү, карау һәм гамәлгә ашыру;

- жирле үзидарә органнары тарафыннан расланган (хупланган) стратегик планлаштыру документларын гамәлгә ашыруны мониторинглау һәм тикшереп тору;

- федераль законнарда һәм муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән стратегик планлаштыру өлкәсендә башка вәкаләтләр.

12) башка вәкаләтләр:

- Жирлек иҫтиҫатчылары өчен ясалма жир кишәрлекләре булдыру өчен кирәкле эшләренә башкаруны, ачык аукцион уздыруны федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлегә төзү турында шартнамә төзү хокукын тәмин итә;

- Жирлек башлығының эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәғлүмати, матди-техник һәм башка төрлө тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- Жирлекнең архив фондларын булдыруны тәмин итә;

- әлегә Уставның 5 статьясындагы 1 өлешенә 8 - 10, 17 һәм 20 пунктларында каралган Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү максатларында халыкны социаль әһәмиятле эшләрдән (шул иҫәптән кизү торулардан) күчеп килүчеләр өчен социаль әһәмиятле эшләренә (шул иҫәптән дежур торуларны) ирекле нигездә башкаруға жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны уздыруны оештыра;

- Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләренә, законнарда, әлегә Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрдән тыш, Жирлек Советы яисә жирле үзидарәнең башка органнары компетенциясенә жирлек Советы карарлары белән гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләренә гамәлгә ашыра:

- Жирлек музейларын төзи;

- Жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- Жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруға бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә миллиәтәрә мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны тормышка ашыруға ярдәм итә;

- Жирлек территориясендә чаралар оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль Янгын сагы булдыра;

- туризм үсешә өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларға ярдәм күрсәтүче ижтимагы күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә.

- инвалидларның ижтимагы берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагы берләшмәләре оештырган оешмаларға «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтә;

- жирлек территориясендә яшәүчә сукбай хайваннарны тоту һәм карап тоту буенча чаралар үткәрә;

- «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыра.

3. Жирлек башкарма комитеты Муниципаль контрольне тормышка ашыруға вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә Жирлек башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирле үзидарә органнарына вәкаләтләр бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчеләген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольнең нәтижәләгәнә мониторинг оештыру һәм уздыру, аны уздыру күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясә Хөкүмәте тарафыннан раслана;

5) федераль законнарда, законнарда һәм Россия Федерациясә субъектларының башка норматив хокукий актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру буенча функцияләр, мондый органнарның статусын билгеләүче хокукий актлар нигезендә, жирлекнең башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне тормышка ашыру, юридик затларны, шәхси эшкуарларны тикшерүне оештыру һәм үткәрү белән бәйлә мөнәсәбәтләргә карата «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшкуарларның хокукларын яклау турында» 2008 елның 26 декабрдәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

### **50 Статья. Жирлекнең Башкарма комитет житәкчесе**

1. Жирлек Башкарма комитетын Башкарма комитет житәкчесе житәкли.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе жирлекнең жирле үзидарә органының әлеге вазыйфага контракт буенча билгеләнәп куела торган вазыйфаи заты булып тора.

3. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрән даими нигездә башкара.

4. Аерым оештыру-боеру функцияләрән башкару өчен Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенә урынбасарлары бар. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенә вакытлыча эшләмәвә (авыруы яисә ял итүе сәбәплә) яисә үз вазыйфаларын вакытыннан алда үтәмәвә яисә аның вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату мөмкин булмау очрагында жирлек башкарма комитеты житәкчесенә урынбасарларының берсе билгеләнгән вазыйфалар бүленешә нигезендә аның вәкаләтләрән башкара.

5. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрән үтәүгә бәйлә чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

6. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәрәнә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәрә) булуны, акчалар һәм кыйммәтлә әйберләр саклауны һәм (яисә) чит ил финанс инструментларына ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш.

### **51 Статья. Жирлек башкарма комитеты житәкчесен билгеләү тәртибе**

1. Башкарма комитет житәкчесе итеп билгеләнү Жирлектә конкурс нигезендә уздырыла.

Конкурс шартлары, аны уздыру датасы, вакыты һәм урыны турында белешмәләр, контракт проекты конкурс уздыру көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарылырга тиеш.

2. Конкурсны үткәрү өчен конкурс комиссиясә төзелә. Конкурс комиссиясә әгъзаларының гомуми саны Жирлек советы тарафыннан билгеләнә. Конкурс комиссиясә әгъзаларының яртысы Жирлек советы тарафыннан, ә икенче яртысы Татарстан Республикасы Буа муниципаль районы Башкарма комитеты житәкчесә тарафыннан билгеләнә.

3. Башкарма комитет житәкчесә вазыйфасына Жирлек Советы рәисә вазыйфасына конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясә тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан билгеләнәп куела.

4. Жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесә өчен контракт шартлары Жирлек Советы тарафыннан жирлә әһәмияттәгә мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә һәм Татарстан Республикасы законы белән жирлә үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә раслана.

5. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесә белән контракт Жирлек Башлығы белән төзелә.

### **52 Статья. Жирлек башкарма комитеты житәкчесенә вәкаләтләрә вакыты**



1. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына затны Башкарма комитет житәкчесе вазыйфасына билгеләп кую турында карар кабул иткән Жирлек Советы вәкаләтләре чорына билгеләнә (яңа чакырылыш Жирлеге Советы эшли башлаган көнгә кадәр), әмма кимендә ике елга.

2. Жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамлангач, Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе Жирлек Башкарма комитетының яңа житәкчесе билгеләнгәнче үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны дәвам итә.

### **53 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләре**

Башкарма комитет житәкчесе:

1) Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегенә бердәм башлангыч принципларында житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләренң башкарма комитеты тарафыннан үтәлүе өчен шәхси җаваплылык тотат;

2) Жирлек советы, Жирлек Башлыгы, жирлекнең жирле үзидарәсенә башка органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Жирлекнең башкарма комитетын тәкъдим итә;

3) Жирлек Советы каравына Жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турындагы хисапларны тапшыра;

4) Жирлек Советы каравына Жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеш планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәләше турындагы хисапларны тапшыра;

5) Жәмәгать Советы раславына башкарма комитет структурасы проектын кертә, хезмәткәрләр санының иң чик структурасы һәм хезмәткә түләү фонды билгеләгән структура нигезендә Жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый;

6) Жирлек башлыгы белән килештереп билгеләп кую һәм Башкарма комитет житәкчесе урынбасарларын вазыйфаларыннан азат итә, алар арасындагы вазыйфаларны бүлә, муниципаль хезмәткәрләренә һәм Жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфасыннан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, аларга карата дисциплинар җаваплылык һәм бүләкләү чараларын куллана;

7) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә Жирлек чаралары белән эш итә;

8) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләренә башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырылуын тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхси җаваплылык тотат; тиешле законнар нигезендә һәм аларны үтәү өчен тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукий актлар чыгара;

9) Жирлек Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукий актлар, шулай ук Жирлек Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукий актлар чыгара;

Елына бер тапкырдан да ким булмаган яисә Жирлек Советы башлыгы таләбе буенча Жирлек Советы үзенең эшчәнлегенә һәм эшчәнлегенә турында хисап тапшыра;

11) жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында халыкка даими рәвештә хәбәр итә, Жирлек Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнырны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданнырны шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

12) дәүләт һәм башка органнардагы жирлекнең мәнфәгатләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә, башкарма комитет исемнән Жирлек судка гариза бирә, ышанычнамәләр тапшыра;

13) кануннар, әлегә Устав, Жирлек Советы карарлары нигезендә башка вәкаләтләренә гамәлгә ашыра

### **54 Статья. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату**

1. Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем очрагында;

2) үз теләгенә белән отставкага киткәндә;

3) әлегә статьяның 2 яисә 3 өлешенә нигезендә контрактны өзү;

4) вазыйфадан читләшкәндә;

5) суд тарафыннан хокукка сәләтсез яисә хокукка сәләте чикле дип танылганда;

6) суд тарафыннан хэбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгы юкка чыкканда, чит ил гражданына жирле үзидарә органнарына сайлану мөмкинлеге биргән Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәсендә катнашучы чит ил гражданлыгы юкка чыкканда, Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил гражданлыгын яисә яшәп тору кәгазен алганда, яисә Россия гражданына жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокук биргән Россия Федерациясе белән халыкара килешүдә тормаган чит ил территориясендә даими яшәү хокукын бирүче башка документ алганда;

10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә чакырылу;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясындагы 3, 3.2, 4 - 6, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 7.2 өлешләре нигезендә, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очракта, үзгәртеп корулар;

11.1) Жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

12) Жирлек чикләре үзгәрү аркасында килеп чыккан сайлаучылар санын 25 проценттан артыкка арттыру;

13) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән килешү яклар килешүе буенча яисә суд тәртибендә гариза нигезендә өзелергә мөмкин:

1) Жирлек Советы яисә Жирлек Башлыгының контрактның жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы өлешендә шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәвенә бәйле рәвештә;

2) Татарстан Республикасы Президентының - федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагыла торган өлештә контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә;

3) Башкарма комитет житәкчесенәң - Татарстан Республикасы Дәүләт хакимияте органнары һәм (яисә) жирле үзидарә органнары тарафыннан контракт шартлары бозылуга бәйле рәвештә.

3. Коррупциягә каршы көрәш турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләренәң дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү нәтижәсендә ачыкланган, «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәре турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны үтәмәү, вазыйфаларны башкармау сәбәпле Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт Россия Федерациясе субъектының югары вазыйфаи заты (Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенәң югары башкарма органы житәкчесе) гаризасы нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин.

## **VI БҮЛЕК. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ**

### **55 Статья. Жирлекнең ревизия комиссиясе**

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләп килүче, жирле үзидарәнең финанс тикшерүе буенча коллегияль органы булып тора.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе вазыйфасы муниципаль вазыйфа булып тора.

Жирлек территориясендә урнашкан жирле үзидарәне оештыруның һәм аның эшчәнлегенен гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләрнең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенен гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы, Россия Федерациясенен башка федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары, Жирлек Советы тарафыннан расланган Жирлекнең Ревизион комиссиясе турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очрактарда һәм тәртиптә жирлекнең Ревизия комиссиясен оештыруны һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук республика законнары белән гамәлгә ашырыла

### **56 Статья. Жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре**

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне бүлешү нигезендә Жирлек Советы, Жирлек башлыгы һәм Жирлек башкарма комитеты үз вәкаләтләрән мөстәкыйль башкара.

2. Жирлек советы һәм Жирлек башкарма комитеты Жирлекнең икътисади һәм социаль үсеш процесслары белән нәтижәле идарә итү максатыннан законнарда, әлеге уставта билгеләнгән формаларда һәм халык мәнфәгатьләрендә хезмәттәшлек итәргә бурычлы.

3. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны кул куелганнан соң жиде көн эчендә бер-берсенә жибәрә.

4. Жирлеге башкарма комитеты житәкчесе жирлек Советына, жирлек башлыгына жирлек советының хокукый актларын кабул итү, бетерү, үзгәртү турындагы тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә, шулай ук аларны суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлек тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

### **57 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү**

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрән гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын яисә суд тәртибендә хәл ителә.

## **VII БҮЛЕК. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ**

### **58 Статья. Жирлек сайлау комиссиясе**

1. Жирлек сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, муниципаль берәмлекне үзгәртүне оештыра.

2. Сайлау комиссиясе жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына кермәгән Муниципаль орган булып тора.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе Жирлек Советы тарафыннан федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә төзелә.

4. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре срогы биш ел тәшкил итә.

5. Жирлек сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы булган 6 (вариант - 8) әгъза исәбендә формалаша.

6. Жирлекнең сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, эшчәнлегенен гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы тарафыннан расланган сайлау комиссиясе турындагы Нигезләмә белән жайга салына. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

## **VIII БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ**

## **59 Статья. Юридик зат хокукларына ия булган Жирлекнең жирле үзидарэ органнары**

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә Жирлек советына һәм Жирлек башкарма комитетына юридик зат хокуклары бирелә.

2. Жирлек башкарма комитеты структурасы нигезендә Жирлек Советы карары буенча юридик затка жирлекнең аерым органнарына хокуклар бирелергә мөмкин.

## **60 Статья. юридик затлар буларак жирле үзидарэ органнары**

1. Жирлек исемнән жирлек башлыгы милек һәм башка хокуклар һәм бурычлар сатып алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычсыз чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары юридик зат хокукларына ия булган муниципаль казна учреждениеләре булып тора һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

## **61 Статья. Жирлекнең жирле үзидарэ органнарын финанслау**

Жирлекнең жирле үзидарэ органнарын тотуга киткән чыгымнарны финанслау бары тик Жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына гамәлгә ашырыла.

## **IX БҮЛЕК. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР**

### **62 Статья. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләре**

Жирлек башлыгы һәм Жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

### **63 Статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре**

1. Жирлек Советы депутатына, Жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу, Жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү вакытында азат ителмәгән нигездә эшләүче депутатка, гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Жирлек башлыгы урынбасарына, Жирлек башлыгы вазыйфаларын башкарганда, әлеге Уставта каралган очракларда Жирлек башлыгы вазифаларын башкарганда, Жирлек башлыгының айлык акчалата түләвенә 90% күләмендә бүләк бирелә.

3. Жирлекнең ревизия комиссиясе һәм сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнарның эшендә катнашу дәверендә законнар, жирлек Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

### **64 Статья. Жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлыгы гарантияләре**

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек башлыкларының, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алуда, тентүдә, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яисә) хезмәт урыннары, аларның багажлары, шәхси һәм шәхси эш урыннары депутатларына карата оператив-эзләү чаралары үткәргәндә гарантияләре хезмәт транспорт чаралары, алар кулланган элемент чаралары, аларга караган документлар хатлары федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты тавыш бирүдә белдерелгән фикер, позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр өчен, шул исәптән вәкаләтләр срогы чыкканнан соң, жинаять яки административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан гавами мыскыллау, яла ягу яки Федераль законда каралган башка хокук бозу очракларына кагылмый.

## **Х бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ**

### **65 Статья. Жирлек жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылығы**

Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында жаваплы.

### **66 Статья. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылығы**

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән Жирлек башлыкларының жаваплылығы жирлектә яшәүчеләрнең сайланган ышаныч депутатының югалуы нәтижәсендә килеп чыга.

2. Авыл халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән Жирлек башлығы әлеге Уставта каралган нигезләр һәм тәртиптә кире алынырга мөмкин.

### **67 Статья. Жирлек жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы жаваплылығы**

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлығының, башкарма комитет җитәкчесенең жаваплылығы Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституция законнары, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган очракта, шулай ук жирлекнең жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән тиешенчә гамәлгә ашырмаган очракта, тиешле суд карары нигезендә дәүләт каршында басыла.

2. Жирлек Советының нигезләре һәм тәртибе, жирлек башлығының вазыйфасыннан азат ителүе һәм отставкага китүе «Россия Федерациясендә жирле үзидарэне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрена 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

### **68 Статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)**

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә, ышанычны югалткан очракта, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) аның ягы кызыксынулар конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәү;

2) затның үз керемнәре һәм чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук үз хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәтләре һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәү яисә билгеле булмаган дәрәҗәдә яки тулы булмаган мәгълүмат бирү;

3) затның Федераль законда билгеләнгән очрактардан тыш, коммерцияле оешма идарәсе органы эшчәнлегендә түләүле катнашуы;

4) зат тарафыннан эшкарлык эшчәнлеген башкару;

5) Попечительләр яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдәге структур бүлекчәләренән составына керүе, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса затның идарэ органнарына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның шәхси мәнфәгатьләр каршылыгына китерә яки китерә ала торган, ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) мөмкин булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат тарафыннан үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрелмәгән очракта.

### **69 Статья. Жирлекнең жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылығы**

Жирлекнең жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылығы физик һәм юридик затлар алдында федераль законнар белән билгеләнгән тәртиптә килеп җитә.

## **XI БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАР**

## **70 Статья. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы**

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына керә:

- 1) Жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 2) Жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;
- 3) әлеге Уставта каралган Жирлек Башлыгының, Жирлек башкарма комитетының, башка органнарның һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларының хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль норматив хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль норматив хокукый актлар әлеге уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлар тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар Жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актлар жирле үзидарә органнары яисә тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә вазыйфай затлары тарафыннан туктатылырга мөмкин, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта яки күрсәтелгән органнарның яки вазыйфай затларның вәкаләтләре исемлеген үзгәрткәндә - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (бастырып чыгару), шулай ук суд тарафыннан жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органы (вәкаләтле вәкиле) (Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Рәисе урынбасарлары статусы турында " Татарстан Республикасы Законына 1 нче кушымта) тасвирлаудан гыйбарәт.

## **71 Статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар**

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне турыдан-туры авыл халкы референдумда белдерелгән гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән хәл итә.

2. Әгәр Жирлектә яшәүчеләрне турыдан-туры теләк белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акт, жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфай заты (референдумда кабул ителгән карарның үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль актны эзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. норматив хокукый акт. Күрсәтелгән вакыт өч айдан артып китә алмый.

3. Гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу жирлек башлыгын кире алу яки Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

## **72 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре**

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актларны чыгаралар:

- 1) Жирлек Советы-Жирлек Советы карарлары;
- 2) Жирлек башлыгы-Жирлек башлыгы карарлары һәм боерыклары.
- 3) Жирлек башкарма комитеты житәкчесе-жирлек башкарма комитеты карарлары һәм боерыклары.

2. Жирлекнең башка вазыйфай затлары әлеге уставларга, аларның статусын билгели торган башка муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгаралар.

## **73 Статья. Муниципаль хокукый актларны эзерләү**

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын Жирлек башлыгы, Жирлек Советы депутатлары, Буа шәһәр прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук Жирлекнең Ревизия комиссиясе алып бара ала.

2. Буа шәһәр прокуроры гамәлдәге законнар нигезендә хокук чыгару инициативасына ия. Үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында, гамәлдәге муниципаль норматив хокукый актларны камилләштерү зарурлыгын билгеләгәндә, муниципаль норматив хокукый актларны үзгәртү, юкка чыгару яисә кабул итү турында тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга беркетелгән документларның исемлеге һәм формасы Жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгы, Жирлек башкарма комитеты житәкчесе тарафыннан билгеләнә.

#### **74 Статья. Жирлек советының хокукый актлары**

1. Жирлек Советы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләр, жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында карар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм аның федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, жирлек территориясендә үтәлгән тиешле кагыйдәләргә билгеләүче, Федераль законнарда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек башлыгы тавышы жирлек Советы депутаты тавышы буларак карар кабул иткәндә исәпкә алына.

4. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан Жирлек Советы карарлары Жирлек Советы каравына бары тик Жирлек башкарма комитеты житәкчесе инициативасы белән яисә аның бәяләмәсе булганда гына кертелгән мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә Жирлек Советына карар проекты тәкъдим ителгәннән соң утыз көн эчендә Жирлекнең башкарма комитетына тапшырыла.

5. Жирлек Советы карарларына Жирлек башлыгы тарафыннан өч көн эчендә кул куела һәм уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка житкерелә.

#### **75 Статья. Жирлек башлыгының хокукый актлары**

Жирлек Башлыгы үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча, шулай ук жирлек уставы белән «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә аның вәкаләтләренә кертелгән башка мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара.

#### **76 Статья. Жирлек башкарма комитеты житәкчесенә хокукый актлары**

Жирлекнең башкарма комитеты житәкчесе федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирле эһәмияттәге мәсьәләләр һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча Башкарма комитет карарларын, шулай ук Жирлекнең башкарма комитетның Жирлек башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча боерыкларын чыгара.

#### **77 Статья. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка игълан итү) һәм үз көченә керү тәртибе**

1. Жирлек Советы карарлары авыл жирлеге башлыгы кул куйган көннән 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында жирлек Советы карарлары Федераль закон, әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, жирлек башкарма комитеты житәкчесенә, жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукий актлары актлар белән башкача билгеләнмәсә, үзләре кул куйган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы, муниципаль берәмлек гамәлгә куючы оешмаларның хокукий статусын, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләренә билгели торган муниципаль норматив хокукий актлар рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка игълан ителгәннән) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукий актта аның реквизитлары: исеме, имзаланган датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актлар өчен - шулай ук жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актлар өчен), теркәү номеры, хокукий актка кул куйган вазыйфаи зат исеме, мөһер булырга тиеш.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турында, аның үтәләше турында хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе кабул иткән башка норматив хокукий актлар, муниципаль норматив хокукий актлардан яисә федераль закон белән чикләнгән белешмәләре булган аерым нигезләмәләрдән тыш, жиде көн эчендә рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын чакыртып алу, чикләренә үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау, жирлек башкарма комитеты житәкчесен һәм аның урынбасарын билгеләү һәм законнар нигезендә башка актлар билгеләү турында норматив булмаган хокукий актлар чыгарылырга тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә мәжбүри булмаган рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) булган норматив булмаган муниципаль хокукий актлар аларны бастырган органнар яисә жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (игълан ителергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукий актның реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукий актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) аша башкарыла:

- Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган басма массакуләм мәгълүмат чараларында яки жирлек территориясендә таратыла торган башка массакуләм мәгълүмат чараларында хокукий акт текстын бастырып чыгару . Хокукий акт текстын башка массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарганда әлеге басманың рәсми булуы турында билге булырга тиеш;

- хокукий акт текстын яисә хокукий акт проектн жирлекнең рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында урнаштыру;

- авыл халкына, шул исәптән махсус басма рәвешендә хокукий акт текстын үзәкләштерелгән тәртиптә таратылуы ( таратылуы) ;

- хокукий акт текстын жирлекнең торақ пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру . Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлектә яшәүчеләрнең муниципаль хокукий акт тексты белән тоткарлыксыз танышу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

10. Муниципаль хокукий актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыгарылу датасы яки актны тарату (тарату) яисә аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиешле актны игълан итү датасы турында мәгълүмат күрсәтелергә тиеш.

11. Жирле үзидарә органнарының, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хокукий статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукий актлар Жирлек башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукий актлары Регистрына законнарда билгеләнгән срокларда керту өчен Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жиберелә.

## **ХП БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ**

### **78 Статья. Жирлекнең икътисади нигезе**



Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль жирлектәге мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

### **79 Статъя. Жирлекнең муниципаль милке**

1. Авыл жирлеге милкендә булырга мөмкин:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) Жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән очракларда билгеләнгән мөлкәт.

3) жирлек Советының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятие һәм учреждение хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) федераль законнар белән жирле үзидарә органнарына бирелгән һәм жирле әһәмияткә ия мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләргә хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 3 һәм 4 өлешләре, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясындагы 1 һәм 1.1 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Жирлекләр милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) Халыкны электр, жылылык, газ һәм су белән тәмин итү, халыкны ягулык белән тәмин итү, авыл урамнарын яктырту өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) Жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юллары, шулай ук мондый автомобиль юлларына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән мөлкәт;

3) Жирлектә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж гражданны, социаль наем шартнамәсе шартларында торак урыннары белән тәмин итү өчен социаль файдаланудагы торак фонды, шулай ук муниципаль торак фондын тоту өчен кирәкле мөлкәт;

4) Жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән пассажир транспорты һәм башка мөлкәт;

5) Жирлек чикләрендә гадәттән тыш хәлләр нәтижәләрен кисәтү һәм бетерү өчен билгеләнгән милек;

6) янғын куркынычсызлыгы беренчел чараларын тәмин итү өчен эшләнгән мөлкәт;

7) Жирлек китапханәләренә мөлкәт;

8) ялны оештыру һәм авыл халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

9) тарихи-мәдәни әһәмияткә ия булуына карамастан, мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләр) Россия Федерациясе законнары нигезендә;

10) Жирлек территориясендә физик культура һәм массакүләм спортны үстерү өчен билгеләнгән мөлкәт;

11) Жирлек территориясен төзекләндерүне һәм яшелләндерүне оештыру, шул исәптән гомуми файдаланудагы урыннарны һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерү өчен билгеләнгән мөлкәт;

12) көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чарны жыю һәм чыгару өчен эшләнгән мөлкәт;

13) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын тоту өчен мөлкәт, шул исәптән жир кишәрлекләре ;

14) муниципаль хокукый актларны, башка рәсми мәгълүматны рәсми бастырып чыгару (игълан итү) өчен билгеләнгән мөлкәт;

15) федераль законнар нигезендә Жирлекнең муниципаль милкенә кертелгән жир кишәрлекләре;

16) Жирлек территориясендә су баскан буалар;

17) Жирлек территориясендә дэвалау-сэламэтлэндерү урыннарын һәм жирле эһәмияттәге курортларны булдыру, үстерү һәм тээмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;

18) халыкны һәм Жирлек территориясен табиғый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклауны оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт;

19) Жирлек чикләрендә жәмәгать тәртибен саклауны оештыру өчен билгелэнгән мөлкәт

20) кешеләрнең су объектларында куркынычсызлыгын тээмин итү, аларның тормышын һәм сэламәтлеген саклау өчен эшлэнгән милек;

21) Жирлектә кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен билгелэнгән мөлкәт, шул исәптән кече һәм урта эшкуарлык субъектларына ярдәм инфраструктурасын формалаштыру һәм үстерү;

22) Жирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтү өчен билгелэнгән мөлкәт

3. Жирлек милкендә жирлекләрнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле башка мөлкәт булырга мөмкин.

## **80 Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәтенә ия булу, файдалану һәм алар белән эш итү**

1. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарының алар нигезендә кабул ителә торган норматив хокукый актлары нигезендә жирлек исеменнән мөстәкыйль рәвештә муниципаль мөлкәткә ия булалар, файдалана һәм эш итә.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә бүтән алыш-бирешләрне читләштерергә, башкарырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләтле башкарма хакимиятнең федераль органы тарафыннан билгелэнгән тәртиптә муниципаль милек реестрларын алып бара.

## **81 Статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре**

1. Жирлек муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзи, үзгәртеп кора һәм бетерә, хужалык жәмгыятьләрен, шул исәптән жирле эһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен муниципальара жәмгыятьләрен оештыруда катнаша ала. Жирле үзидарәнең вәкаләтле органнары муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата Гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен башкара.

2. Гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятие һәм учреждениеләр эшчәнлегенә максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, әлеге предприятие һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлегенә турында хисапларны әлеге Уставта һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә тыңлый.

3. Жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар жавап бирә һәм федераль законда билгелэнгән очрақларда һәм тәртиптә аларның үтөлешен тээмин итә.

## **82 Статья. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары**

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары жирлек Советы карарлары белән федераль законнар нигезендә билгеләнә.

2. Муниципаль милектән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан кергән табыш жирлек бюджетына керә.

## **83 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре**

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре килешү нигезендә төзелә.

## **84 Статья. Жирлек Бюджеты**

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен тормышка ашыруга жибәрелә торган керемнәр һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнар белән билгеләнгән һәм алар нигезендә кабул ителә торган тәртиптә Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары белән Федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджеты үтәләше турында хисаплар тапшыралар.

5. Жирлек бюджеты проекты, жирлек бюджетын раслау турындагы карар, аның үтәләше турындагы еллык хисап, квартал саен жирлек бюджеты үтәләшенең барышы турында һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында, аларның хезмәт өчен түләүгә факттагы чыгымнарын күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга тиеш.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары авыл халкына әлеге документлар һәм белешмәләр белән танышу мөмкинлеген бирә.

## **85 Статья. Жирлектә бюджет процессы**

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен контрольдә тоту жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль башкарыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясә Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек советының жирлек бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәләше турындагы еллык хисап, квартал саен жирлек бюджеты үтәләшенең барышы турында һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында, акчалата тотуга факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

3. Жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга үзгәрешләр кертү хакында жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары, Россия Федерациясә бюджет системасының Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә керә торган бюджет хокукый мөнәсәбәтләрен жайга сала торган бюджет хокукый актлары жирлек советына чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында карар проектын жирлек Советына керткән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителәргә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты Татарстан Республикасы Бюджет кодексында каралган срокка төзелә һәм раслана.

5. Жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында жирлекнең социаль-икътисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты Россия Федерациясә Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Жирлек бюджеты проектының төзү чираттагы финанс елына һәм план чорына нигезләнә:

1) Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләрне) билгели торган Россия Федерациясә Президентының Россия Федерациясә Федераль Собраниесенә юлламасы нигезләмәләре;

2) бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

3) Россия Федерациясенә таможня-тариф сәясәтенең төп юнәлешләре;

4) Жирлекнең социаль-икътисади үсеше фаразы;

5) озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет прогнозы проекты, бюджет фаразын үзгәртү проекты) ;

6) дәүләт (муниципаль) программалары (дәүләт (муниципаль) программалары проектлары, күрсәтелгән программаларны үзгәртү проектлары).

8. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турындагы карарында бюджетның төп характеристикалары, аларга бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты керә.

9. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карарда, Россия Федерациясе Бюджет законнары белән билгеләнмәгән очракта, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары арасында керемнәргә бүлү нормативлары булырга тиеш.

10. Жирлек бюджеты турында карар белән билгеләнә:

1) Жирлек бюджеты керемнәренең Баш администраторлары исемлегә;

2) Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarының Баш администраторлары исемлегә;

3) Чираттагы финанс елына һәм план чорына чыгымнар ведомство структурасында бюджет ассигнованиеләрен бюджет чыгымнары классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм төрләре буенча бүлү;

4) гавами норматив йөкләмәләргә үтәүгә җибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

5) Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләме;

6) пландагы чорның беренче елына жирлек бюджетының шартлы рәвештә раслана торган (расланган) чыгымнарының гомуми күләме жирлек бюджеты чыгымнарының 2,5 проценттан да ким булмаган күләмдә, план чорының икенче елына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 5 проценты күләмдә;

7) Чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясе Бюджет кодексының 96 статьясында билгеләнгән жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

8) Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килүче елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиге күрсәтәп;

9) жирлекнең Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләре.

11. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче ел параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карар проекты расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм бюджетның планлаштырылган чорының икенче ел күрсәткечләрен раслый.

Жирлекнең раслана торган бюджеты план чоры параметрларын төгәлләштерү күздә тотыла:

1) Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проектына карау предметы булган күрсәткечләргә төгәлрәк аңлатмаларны раслау;

2) жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яки киметүне раслау йә аңа жирлек бюджетының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) чыгымнары төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен кергү.

12. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты турында карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тапшырыла:

1) Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенә төп юнәлешләре;

2) ағымдагы финанс елының үткән чорында жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә башлангыч йомгаклар һәм ағымдагы финанс елында жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә көтелгән нәтижәләре;

3) Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына социаль-икътисади үсеш фаразы;

4) Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына берләштерелгән бюджетының төп характеристикалары фаразы (керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты) ;

- 5) Жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;
- 6) бюджетара трансфертлар бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәпләүләр;
- 7) чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның югары чиге;
- 8) Чираттагы финанс елына һәм план чорына муниципаль эчке бурыч алулар программасы проекты;
- 9) Чираттагы финанс елына һәм план чорына муниципаль гарантияләр программалары проектлары;
- 10) агымдагы финанс елына көтелгән бюджет үтәлешен бәяләү;
- 11) жирлек Советы, жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән бюджет сметалары проектлары, күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирлек башкарма комитеты белән каршылыктар барлыкка килгән очракта тапшырыла;
- 12) Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.
13. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.
14. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советы каравына чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проектын агымдагы елның 15 ноябринан да соңга калмыйча кертә.
15. Жирлек бюджеты турында карар проектын карау һәм аны раслау тәртибе чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турында карар үз көченә керүне, шулай ук күрсәтелгән карар нигезендә Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясы нигезендә күрсәткечләр һәм характеристикалар раслауны күздә тотарга тиеш.
16. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яисә) Жирлек бюджеты турында карар белән башкасы каралмаган булса, финанс елының 31 декабренә кадәр гамәлдә.
- Жирлек бюджеты турындагы карар аңа кул куелганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.
17. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслы булуын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, кытлык күләме, Муниципаль бурыч күләме һәм структурасы, Жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнарны һәм Татарстан Республикасы законнарын үтәүне тәэмин итәләр.
18. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә формалаша.
19. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда гамәлгә ашырыла.
20. Федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очрактардан тыш, рөхсәт ителми.
21. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

## **86 Статья. Муниципаль ихтыяждар өчен товарлар китерү, эшләр башкару, хезмәт күрсәтүгә заказлар урнаштыру**

1. Муниципаль заказны формалаштыру, урнаштыруны тәэмин итү, үтәү һәм үтәүне контрольдә тоту тәртибе федераль законнар һәм Россия Федерациясенен башка норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль берәмлек уставы һәм жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

2. Товарлар китерү, эшләр башкару һәм хезмәтләр күрсәтүгә муниципаль заказ жирлек бюджеты акчалары хисабына түләнә.

3. Муниципаль заказны формалаштыру, урнаштыруны тээмин итү, үтәү һәм үтәүне контрольдә тоту тәртибе жирлек Советы тарафыннан «Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрне сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә расланган муниципаль заказ турында Нигезләмә белән билгеләнә.

### **87 Статья. Жирлек гражданның үзара салым акчасы**

1. Гражданның үзара салым акчасы дигәндә, жирле эһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр бирелә торган түләүләр аңлашыла. Үзара салым түләү күләме Жирлектә яшәүчеләрнең гомуми саныннан 30 проценттан артып китә алмаган һәм түләүләр күләме кимергә мөмкин булган аерым категория гражданның тыш, Жирлектә яшәүчеләр өчен абсолют зурлыкта билгеләнә.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның кергү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законның 251 статьясындагы 1 өлешендә 4 һәм 41 пунктларында каралган очракларда гражданның жыенында хәл ителә.

### **88 статья. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары (Муниципаль бурыч)**

1. Жирлек Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен түләү максатларында федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә муниципаль эчке бурыч алуларны гамәлгә ашырырга хоуклы.

2. Жирлек исеменнән муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хоукуы Жирлекнең башкарма комитетына Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә карый.

3. Агымдагы финанс елы башына Жирлек бюджеты акчалары калдыклары агымдагы финанс елында Жирлек бюджеты турындагы карар белән жирлек бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы сыйфатында каралган акчалар күләменнән артыграк күләмдә касса аермаларын каплауга жибәрелергә мөмкин.

### **89 статья. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше**

1. Жирлекнең жирле бюджеты Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә үтәлә.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнар ведомствосы нигезендә үтәлә.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

4. Жирлек бюджеты үтәлеше жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм Жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

### **90 статья. Бюджет хисаплары. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап**

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык хисап булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисаплылыгы нигезендә төзелә.

3. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисап жирлек Советы карары белән расланырга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисап жирлек Советына тапшырылганчы тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә ала.

Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү жирлекнең Ревизия комиссиясе яисә жирлек Советы тарафыннан жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп башкарыла.

5. Жирлек башкарма комитеты жирлек бюджетының үтәлеше турында хисапны агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча төзәргә тәкъдим итә. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка Бәяләмәне эзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү нигезендә 1 айдан да артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапка баяләмә жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан жирлек Советына бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына жиберелә.

7. Ел саен, агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча, жирлек башкарма комитеты жирлек Советына, жирлек Советының хисап финанс елы өчен бюджеты үтөлеше турындагы карары проектын, жирлек бюджеты үтөлеше турында бүтән бюджет хисабын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны керттеп, жирлек советы үтөлеше турында еллык хисапны тапшыра

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул дәрәс булмаган яки тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм 1 айдан да артмаган вакытка кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы карар белән хисап финанс елы өчен жирлек бюджеты үтөлеше турындагы хисап раслана, жирлек бюджеты керемнәренә, чыгымнарының һәм кытлыкның гомуми суммасы күрсәтелә.

Жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән хисап финанс елында жирлек бюджеты үтөлеше турындагы күрсәткечләр раслана:

бюджетлар керемнәрен классификацияләү кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;

жирлек бюджетының керем төрләре кодлары, керемнәр төрләренә, бюджет керемнәренә караган дәүләт идарәсе секторы операцияләренә классификациясе буенча керемнәре;

жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча чыгымнар;

бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы буенча, бюджетлар кытлыгын финанслау чыганаclarының төркемчәләре, төркемчәләре, статьялары, төрләре кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarына караган дәүләт идарәсе секторы операцияләренә классификациясе.

#### **91 статья. Муниципаль финанс контроле**

1. Жирлек Советы финанс контроленә түбәндәге рәвешләрен гамәлгә ашыра: бюджет турында карарлар проектлары буенча фикер алышу һәм раслау барышында алдан контроль; агымдагы контроль – Жирлек Советы утырышларында бюджет үтәлененә аерым мәсьәләләрен карау барышында; аннан соң бюджетның үтәлене турындагы хисапны карау һәм раслау барышында контроль, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә контроленә башка рәвешләре.

2. Жирлек Советы Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә финанс контроленә гамәлгә ашыра.

### **XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ЧЫН УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ**

**92 статья. Жирлек Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр керту тәртибе**

1. Жирлек уставы жирлек Советы тарафыннан кабул ителә.

2. Муниципаль берәмлек уставы проекты, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турындагы муниципаль хокукый акт проекты, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, күрсәтелгән устав проекты, күрсәтелгән муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибенә, шулай ук гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртибенә бер үк вакытта басылып чыгуы (халыкка житкерелүе) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек уставына әлеге уставны шул норматив хокукый актларга туры китерү максатларында

Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яки Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очракта гражданнарның аны тикшерүдә катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) таләп ителми.

### **93 статья. Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе**

1. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән өчтән ике өлешкә кабул ителә. Жирлек башлыгы муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы рәисе вәкаләтләрен башкарган очракта, жирлек башлыгының тавышы Жирлек Советы депутаты тавышы буларак Жирлек уставын, уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт кабул иткәндә исәпкә алына.

### **94 статья. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар**

1. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек уставы, муниципаль хокукый акт Муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органында федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве узарга тиеш.

2. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек уставы, муниципаль хокукый акт дәүләт теркәве узганнан соң рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкергәннән) соң үз көченә керә. Жирлек башлыгы муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органыннан кергән көннән алып жиде көн эчендә Жирлек уставын, муниципаль хокукый актны бастырып чыгарырга (халыкка житкерергә) тиеш.

3. Жирлек уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүлешү (ПЖирлек уставын федераль законнарга туры китерү очрактарыннан, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләре, вәкаләтләре чоры, тәртибе үзгәрү очрактарыннан тыш) муниципаль хокукый актны Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт кабул иткән Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, ә муниципаль районның вәкиллекле органы «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 22 статьясындагы 3 өлешенәң 3 өлеше яисә 1 пункты нигезендә төзелгән очракта - муниципаль берәмлек башлыгының күрсәтелгән хокукый актка имзалаган вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул түбәндәгеләрне рәсмиләштерергә мөмкин:

1) Жирлек Советы рәисе һәм Жирлек башлыгы йә Жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы тарафыннан имзаланган Жирлек Советы карары;

2) Жирлек Советы кабул иткән һәм Жирлек башлыгы тарафыннан имзаланган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта аны кабул итү турында Жирлек Советы карарының реквизитлары күрсәтелә. Күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) жирлек уставына кертелә торган үзгәрешләрнең һәм өстәмәләрнең үз көченә керүе турындагы нормаларны Советның мондый карарына кертү рөхсәт ителми.

5. Жирлек уставын федераль канунга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законында күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, Жирлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, муниципаль хокукый акт проекты рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм гавами тыңлауларда Поселение уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аның буенча гражданнар тәкъдимнәрен исәпкә алу турында фикер алышу, муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы утырышларының чиратлылыгын, мондый муниципаль хокукый актны дәүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.



6. Жирлек уставын яңа редакцияда Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кергү турында муниципаль хокукый акт белән кую рөхсәт ителми. Бу очракта Жирлекнең яңа уставы кабул ителә, ә жирлекнең элек гамәлдә булган уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кергү турында муниципаль хокукый актлар яңа устав үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.